

ORIGINAL ARTICLE

Studying the Role of Public Libraries in Promoting Cultural Identity and Developing the Social Culture of Users, A Case Study of Public Libraries in Mashhad

Faeze Delghandi^{1*}, Monireh Pourejabari², Maryam Salami³

1. Assistant Professor,
Department of Information Science
and Knowledge, Payame Noor
University, Tehran, Iran.

2. MSc, Department of Knowledge
and Information Science, Payame
Noor University, Tehran, Iran.

3. Associate Professor, Department
of Information Science and
Knowledge, Payam Noor
University, Tehran, Iran.

Correspondence

Faeze Delghandi

Email: delghandi@pnu.ac.ir

How to cite

Delghandi, F., Pourejabari, M.,
Salami, M. (2023). Studying the
Role of Public Libraries in
Promoting Cultural Identity and
Developing the Social Culture
of Users, A Case Study of
Public Libraries in Mashhad.
*Digital and Smart Libraries
Researches*, 11(2), 41-54.

ABSTRACT

The purpose of this research is to investigate the public roles of Mashhad in promoting the library's cultural identity and developing the social culture of users. This research is of a descriptive-survey type and is considered practical in terms of purpose. To achieve the mentioned goal, five sub-questions and one main question were considered. The statistical population of this research is all the members of Mashhad public libraries who were members in these libraries in 1402, the number of these members was 408,594, which was determined using Morgan's table and 400 people were determined by the available sampling method. The data collection tool is a questionnaire. The content of the questionnaire includes two sections of demographic and specialized questions, which consists of 38 questions. A five-point Likert scale was used to answer the questions. After collecting the necessary data and information through the questionnaire, data analysis was done on two descriptive and inferential levels using SPSS and EXCEL software. The results showed that the effectiveness of public libraries in Mashhad in promoting the cultural identity and developing the social culture of users is at the average level with a mean of 2.95 and a standard deviation of 0.8. Also, the average values of other questions evaluate the role of public libraries of Mashhad in expanding social culture with an average of 2.99, cultural and social education with an average of 3.01, and expanding cultural and social exchanges with an average of 2.97. Through the identified components, the impact of public libraries on the development of social culture, cultural and social education, and the development of cultural and social exchanges at the medium level, and the effectiveness of the librarians of these libraries in strengthening the cultural identity and the development of the social culture of the users were assessed as weak from the members' point of view. It is expected that the institution of public libraries, as the supervisor of these affairs, will contribute more efforts to the librarians.

KEYWORDS

Libraries, Public Libraries of Mashhad, Cultural Identity, Cultural Development, Social Culture Development.

مقاله پژوهشی

مطالعه نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقای هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران، مطالعه موردی کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد

فائزه دل‌قندی^{۱*}، منیره پوراجباری^۲، مریم سلامی^۳

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در ارتقای هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران است. این پژوهش از نوع توصیفی - پیمایشی بوده و از حیث هدف، کاربردی محسوب می‌گردد. برای دستیابی به هدف مذکور پنج پرسش فرعی و یک پرسش اصلی مدنظر قرار گرفت. جامعه آماری این پژوهش، تمامی اعضای کتابخانه‌های عمومی مشهد هستند که در سال ۱۴۰۲ عضو در این کتابخانه‌ها بوده‌اند، تعداد این اعضا ۴۰۸۵۹۴ بود که با استفاده از جدول مورگان ۴۰۰ نفر با روش نمونه‌گیری در دسترس تعیین شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است. محتوای پرسشنامه شامل دو بخش سوالات جمعیت‌شناختی و تخصصی است که مشتمل بر ۳۸ سؤال است. برای پاسخ‌دهی به سوالات از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت استفاده شد. پس از جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات لازم از طریق پرسشنامه، تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و EXCEL صورت گرفت. نتایج نشان داد، اثربخشی کتابخانه‌های عمومی مشهد در ارتقای هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران با میانگین ۲/۹۵ و انحراف معیار ۰/۸ در سطح متوسط قرار دارد. همچنین مقادیر میانگین سایر سوالات، نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد را در گسترش فرهنگ اجتماعی با میانگین ۲/۹۹، آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی با میانگین ۳/۰۱ و گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی با میانگین ۲/۹۷، متوسط ارزیابی می‌کند. از طریق مؤلفه‌های شناسایی شده، تأثیر کتابخانه‌های عمومی بر گسترش فرهنگ اجتماعی، آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی و گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی در سطح متوسط و اثربخشی کتابداران این کتابخانه‌ها در تقویت هویت فرهنگی و گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران از دید اعضا ضعیف ارزیابی شد. مورد انتظار است تا نهاد کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان سرپرست این امور، با تلاش بیشتری کتابداران را سهیم کند.

واژه‌های کلیدی

کتابخانه‌ها؛ کتابخانه‌های عمومی مشهد؛ هویت فرهنگی؛ توسعه فرهنگی؛ توسعه فرهنگ اجتماعی.

۱. استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.
۲. کارشناسی‌ارشد، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.
۳. دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران.

نویسنده مسئول: فائزه دل‌قندی

رایانامه: delghandi@pnu.ac.ir

استناد به این مقاله:

دل‌قندی، فائزه؛ پوراجباری، منیره، و سلامی، مریم (۱۴۰۳). مطالعه نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقای هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران، مطالعه موردی کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد. پژوهش‌های کتابخانه‌های دیجیتال و هوشمند، ۱۱ (۲)، ۵۴-۴۱.

مقدمه

از پیچیده‌ترین مفاهیم حوزه علوم انسانی و اجتماعی می‌توان به هویت^۱ اشاره کرد (آشنا و روحانی، ۱۳۸۹). هویت دارای ابعاد مختلفی (اجتماعی، سیاسی، فردی و...) است. یکی از ابعاد هویت، هویت فرهنگی^۲ است که دربرگیرنده گروهی از خصیصه‌های فرهنگی است که ما را به عنوان افراد، گروه‌ها یا جوامع تشریح می‌کند (سیدعلی‌پور، ۱۳۹۹).

در جوامع امروزی، هویت فرهنگی به دلیل داشتن محتوایی خاص، از مهم‌ترین ابعاد هویت اعضای جامعه به حساب می‌آید (فیدرستون^۳، ۲۰۰۰؛ نقل در امامی، حیدری و نوروزی، ۱۳۹۱). از طرفی توسعه فرهنگی^۴ به عنوان یکی از دستاوردهای فرهنگی، در گرو هویت فرهنگی است. زمانی که جامعه اهمیت این موضوع را کشف کند تلاش و توجه اصلی خود را به فرهنگ و بازسازی آن معطوف می‌کند، در این صورت می‌توان به توسعه و تقویت فرهنگ امیدوار بود، در غیر این صورت این پدیده صوری خواهد بود و به کلامی ساده آن کسی که نمی‌داند چیست و از خودش خبر ندارد چگونه جایز است بداند چه می‌خواهد؟ (اکبری‌ان، ۱۳۸۳). توسعه می‌تواند تأثیر متفاوتی بر هویت، به عنوان یکی از اصلی‌ترین مسائل اجتماعی داشته باشد که ضروری است در فرایند توسعه در کانون توجه قرار گیرد. هرچند برخی از نظرات بر اثر توسعه یافتگی بر انسجام هویتی و تأثیر مثبت آن تأکید دارند؛ اما بعضی مدل‌های توسعه توانایی اثرگذاری منفی بر هویت فرهنگی را دارند. باید به این نکته توجه داشت که ازجمله عوامل تأثیرگذار در شکل‌گیری هویت، جهان بینی، فرهنگ و نگاهی است که انسان به جامعه و خودش دارد؛ ازاین‌رو فرهنگ بن‌مایه هویت اجتماعی است و مطابق آن مفهومی به نام هویت فرهنگی قابل احصاء است که در آن افراد خود را به فرهنگ خاصی متعلق می‌دانند و حرکت روبه جلو و پیشرفت خود را براساس آن تعریف می‌کنند (حیدری، ۱۳۹۲). کتابخانه‌ها به مثابه نهادی اجتماعی، حائز مسئولیت‌هایی در قبال جامعه هستند

(فیدلیا، اومیک و ژوزفین^۵، ۲۰۲۰ و وانگ^۶، ۲۰۱۹ و شوفل^۷، ۲۰۱۸).

فعالیت کتابخانه‌ها در شاخه‌های توسعه فرهنگی شامل موارد ذیل می‌شود:

با توجه به شاخص‌های تقویت هویت فرهنگی، افزونی مبادلات فرهنگی بین اعضا، رواج و عمومیت فرهنگ کتاب‌خوانی، افزونی سرانه کتاب‌خوانی و بالاخره توسعه آموزش‌های فرهنگی و هنری. موارد نام برده شده به عنوان مؤلفه‌هایی شناخته می‌شود که کتابخانه‌ها می‌توانند به آموزش آن‌ها جهت توسعه فرهنگی اقدام کنند (علیزاده، ۱۳۸۶؛ نقل در غفاری و علیزاده، ۱۳۹۹).

به عقیده سالاری (۱۳۸۱)، در بعد اجتماعی کتابخانه‌های عمومی می‌توانند منجر به افزایش دانش عمومی جامعه گردند که به تبع آن بر مؤلفه‌های رفاه اجتماعی تأثیرگذار خواهند بود، ازاین‌رو کتابخانه‌ها به عنوان یک قدرت اجتماعی تلقی می‌شوند که تأثیر زیادی در جامعه داشته و آگاهی‌دهنده اجتماعی هستند.

بیشاپ و ویل^۸ (۲۰۱۳)، معتقدند که کتابخانه عمومی به عنوان یک توزیع‌کننده اطلاعات، سبب تقویت ارتباطات اجتماعی می‌شوند. با توجه به اهمیت کتابخانه‌های عمومی، کتابداران و نقش و جایگاهی که در توسعه فرهنگ دارند، به نظر می‌آید که این کتابخانه‌ها باید در بعضی از ابعاد و مؤلفه‌های توسعه هویت فرهنگی نقش عمیق‌تری ایفا کنند (توسیک و لازارویچ^۹، ۲۰۱۰).

در واقع این محیط فرهنگی است که می‌تواند نقش برجسته‌ای در حفظ، تغییر و تکوین هویت ایفا کند (بورديو^{۱۰}، ۲۰۰۲؛ نقل در آشنا و روحانی، ۱۳۸۹).

ازجمله عوامل ارتقادهنده و گسترش توسعه اجتماعی - فرهنگی در جامعه، کتابخانه‌ها و کتابداران هستند. کتابخانه‌ها که دروازه‌هایی هستند به سوی دانش، شروط بنیادی را جهت تصمیم‌گیری مستقل، آموزش پیوسته، توسعه فرهنگی مردم و گروه‌های اجتماعی به وجود می‌آورند. کتابخانه‌ها در جامعه به عنوان یکی از مراجع فرهنگی برای افراد به شمار می‌آیند و وظیفه دارند که با کنار هم قراردادن اندیشه‌های خلاق، افکار و عقاید، انگیزه

5. Fideli, Oyemike & Josephine

6. Wang

7. Schöpfel

8. Bishop & Viel

9. Tosic and Lazarevic

10. Bour dieu,pierre

1. Identity

2. Cultural identity

3. Featherstone

4. Cultural Development

سؤال چهارم: نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی کاربران به چه میزان است؟ سؤال پنجم: اثربخشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی مشهد در تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران به چه میزان است؟

پیشینه‌های موجود در ایران، بیشتر در باب بررسی تأثیر کتابخانه‌ها بر فرهنگ بوده است و کمتر به نقش‌آفرینی و توانایی آنها در ارتقای هویت فرهنگی پرداخته شده است. در اینجا به مرور و بررسی مهم‌ترین و مرتبط‌ترین آن‌ها، در داخل و خارج از ایران می‌پردازیم.

نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگ اجتماعی جامعه عنوان پژوهش کارشناسی ارشد حیدری (۱۳۹۲) بود. او دریافت تفاوت بسیار زیادی بین مبادلات فرهنگی و هویت فرهنگی وجود دارد و این امر نشان‌دهنده این نکته بود که پاسخ‌دهندگان، نقش کتابخانه‌های عمومی را در تقویت هویت فرهنگی بالاتر از مبادلات فرهنگی دانسته‌اند. پژوهشی با عنوان «ارزیابی جایگاه کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی شهرستان بیرجند» توسط نوکاریزی و نارمنجی (۱۳۹۳) انجام شد. نتایج نشان داد از نظر پاسخگویان نقش این کتابخانه‌ها در توسعه‌های فرهنگی بیشتر از میزان متوسط است. اما این سطح در شاخص‌های گوناگون توسعه فرهنگی متمایز بود. در همه شاخص‌ها به‌غیر از یکی از آن‌ها (توسعه آموزش‌های هنری و فرهنگی) این وظیفه بیشتر از میزان متوسط بود.

غفاری و علیزاده (۱۳۹۹)، در پژوهشی به بررسی تأثیر و نقش کتابخانه‌های عمومی منطقه آزاد ماکو در توسعه فرهنگ ارتباط آن منطقه پرداختند. یافته‌ها نشان داد، نقش کتابخانه‌های عمومی این منطقه در گسترش فرهنگ ارتباط بیش از میزان متوسط بوده است؛ اما این مقدار در شاخص‌های گوناگون توسعه فرهنگی با یکدیگر تفاوت داشت. در همه این شاخص‌ها جز یکی از آن‌ها (گسترش آموزش‌های هنری و فرهنگی) این وظیفه از نگاه کاربران کتابخانه بیش از میزان متوسط بود.

بهرامی‌نیا، ضیایی و مرادی (۱۴۰۱)، به بررسی الگوی ساختاری توسعه فرهنگی در کتابخانه‌های عمومی پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از این امر بود که کتابخانه‌های عمومی به شکل مستقیم و غیرمستقیم بر شاخص‌های توسعه فرهنگی اثرگذار هستند.

لازم را جهت ایجاد علاقه به تحقیق و مطالعه برای افراد جامعه به وجود آوردند (حیدری، ۱۳۹۲).

از این رو توجه به فرهنگ اجتماعی و هویت فرهنگی موردتوجه نهادهای اجتماعی و متولیان فرهنگی از جمله کتابخانه‌ها قرار گرفته است که یکی از مهم‌ترین کارکردهای آن‌ها می‌تواند رشد و ارتقای هویت فرهنگی باشد چرا که فرهنگ اجتماعی اثرگذار بر هویت فرهنگی است و شکل‌گیری نامناسب هویت افراد، زمینه‌ساز آسیب‌های مختلف تربیتی، امنیتی، اجتماعی، سیاسی و ... را در پی خواهد داشت. کتابداران باید با فعالیت و ایجاد خلاقیت در اجرای مسئولیت‌های خود نقش بااهمیت کتابخانه‌های عمومی را در جامعه تثبیت نمایند.

با توجه به هدف‌ها و وظایفی که برای کتابخانه‌های عمومی در نظر گرفته شده است، آن‌ها می‌توانند نقش به سزایی در شکل‌گیری اهداف فرهنگی و اهداف مرتبط با توسعه فرهنگ اجتماعی داشته باشند. البته با توجه به رسالت و کارایی که برای کتابخانه‌های عمومی متصور هستیم، به نظر می‌رسد که هنوز به جایگاه مناسبی دست نیافته‌ایم. فرهنگ یکی از ارکان اساسی هویت، به خصوص در کشورهای جهان سوم که توان هویت‌سازی کمتری دارند است. علی‌رغم اینکه این کشورها از لحاظ فرهنگ بومی غنی هستند؛ اما فرهنگ در این کشورها به شدت تحت تأثیر فرهنگ‌های جوامع توسعه‌یافته است؛ بنابراین بحران هویت و هویت فرهنگی در این کشورها شدیدتر است (بایبوردی و کریمیان، ۱۳۹۳).

از این رو پژوهش در زمینه نقش‌آفرینی این نهاد اجتماعی، حائز اهمیت خواهد بود. این تحقیق می‌تواند با بررسی مؤلفه‌های پیشین و آینده‌نگری از خدمات قابل‌ارائه کتابداران کتابخانه‌ها، الگوهایی عملیاتی جهت ارائه نقشی سازنده برای رشد هویت فرهنگی و بهبود و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران ارائه دهد.

سؤالات این پژوهش به‌قرار ذیل است:

سؤال اصلی: نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در ارتقای هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران چیست؟ سؤالات فرعی:

سؤال اول: کدام‌یک از خدمات کتابخانه‌های عمومی مشهد سبب تقویت هویت فرهنگی کاربران می‌گردد؟

سؤال دوم: نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران به چه میزان است؟

سؤال سوم: نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران تا چه اندازه است؟

ابزار گردآوری داده‌های این پژوهش پرسشنامه از نوع بسته و استاندارد، براساس پژوهش‌های بهمنی چوب بستنی و سیدین (۱۳۹۹)، حیدری‌پور (۱۳۹۸)، امیری، ضیایی، شریف مقدم و فیاضی (۱۳۹۷)، قاضی‌زاده و احسانی (۱۳۹۷)، حیدری (۱۳۹۲) و زره‌ساز (۱۳۹۱) است.

محتوای پرسشنامه شامل دو بخش سؤالات جمعیت‌شناختی و تخصصی مشتمل بر ۳۸ سؤال است. برای پاسخ‌دهی به سؤالات از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش، تمامی اعضای کتابخانه‌های عمومی مشهد هستند که تا پایان تیرماه سال ۱۴۰۲ در این کتابخانه‌ها عضویت داشتند، تعداد این اعضا ۴۰۸۵۹۴ بود. روش نمونه‌گیری مورد استفاده نمونه‌گیری در دسترس است که با استفاده از جدول مورگان حجم نمونه ۴۰۰ نفر تعیین شد و ۴۰۰ پرسشنامه به این روش در اختیار مراجعه‌کنندگان کتابخانه‌های عمومی در سطح مشهد قرار گرفته است و جمعاً ۴۰۰ پرسشنامه چاپی و الکترونیکی به‌طور کامل جمع‌آوری شده است.

پس از جمع‌آوری داده‌های لازم از طریق پرسشنامه، تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزارهای EXCEL و SPSS صورت گرفت. به منظور سنجش روایی پرسشنامه از نظرات متخصصان و استادان مربوطه استفاده گردید. همچنین جهت تعیین میزان پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شده است، مقادیر به دست آمده آلفای کرونباخ مربوط به متغیرهای این پژوهش عبارت‌اند از:

تقویت هویت فرهنگی ۰/۷۷۰، گسترش فرهنگ اجتماعی ۰/۸۳۹، آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی ۰/۹۱۶، گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی ۰/۹۳۴ و تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی ۰/۹۵۳. بر این اساس، اعداد به دست آمده قابلیت اعتماد و پایایی پرسشنامه را تأیید می‌کنند.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش حاضر برای پاسخ به سؤالات پژوهش به ترتیب زیر است.

سؤال اول: کدام‌یک از خدمات کتابخانه‌های عمومی مشهد سبب تقویت هویت فرهنگی کاربران می‌گردد؟

شورای اقتصادی و اجتماعی^۱ مرتبط با سازمان ملل متحد (۲۰۰۳)، به پژوهشی با عنوان «بررسی اثر خدمات کتابخانه‌ها در توسعه» پرداخت. نتیجه این گونه حاصل شد که کتابخانه‌ها راه ورود به علم و دانش هستند و امکان دستیابی به معلومات، آثار فرهنگی و هنری و همچنین عقاید را به وجود می‌آورند و همانند یک حامی جهت یادگیری مداوم، توسعه و گسترش فرهنگی و همچنین تصمیم‌گیری مستقل عمل می‌کنند و سبب یاری رساندن به افراد جهت تقویت روش‌های آموزشی و اجتماعی می‌شوند.

سامرز و بوکائن^۲ (۲۰۱۸)، به بررسی کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان مرکزی فرهنگی در بین جوامع محروم: گسترش و رشد توانمندی‌ها و ارتباطات فرهنگی، به شیوه تجزیه و تحلیل نمونه‌هایی از کتابخانه‌های عمومی با عملکرد مطلوب در انگلستان، اروپا و ایالات متحده پرداختند. آن‌ها دریافتند که کمترین میزان شرکت در فعالیت‌های فرهنگی در بریتانیا و سایر جوامع محروم به دلیل وجود شکاف‌های فرهنگی است و کم‌بودن میزان سرمایه‌های فرهنگی قادر است مانع‌های زیادی را برای شرکت در برنامه‌های فرهنگی به وجود آورد.

آلنزوئلا^۳ (۲۰۲۱)، در پژوهشی شایستگی فرهنگی کتابداران و انواتو^۴ و مشارکت این کتابخانه‌ها در هویت فرهنگی فعال افراد را مورد بررسی قرار داد. او دریافت به‌طور کلی پاسخ‌دهندگان از شایستگی خود آگاه هستند، اما آن‌ها می‌دانند که این شایستگی فرهنگی در کار ادغام نشده است و محدودیت‌هایی مانند کمبود بودجه، کمبود منابع باعث می‌شود که شایستگی فرهنگی در اولویت قرار نگیرد.

با بررسی تولیدات علمی - پژوهشی با محوریت موضوع پژوهش حاضر مشخص شد که در هیچ پژوهشی به‌طور خاص به مسئله هویت فرهنگی کاربران پرداخته نشده است. تنها در چند پژوهش، هویت فرهنگی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار در فرهنگ و توسعه فرهنگ اجتماعی در نظر گرفته شده است، این مسئله لزوم انجام این پژوهش را دوچندان می‌نماید.

روش انجام پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی بوده و از حیث هدف، کاربردی محسوب می‌گردد.

1. Economic and Social Council
2. Summers & Buchanan
3. Alenzuela
4. Ni-Vanuatu

جدول ۱. محاسبه میانگین، انحراف معیار، انحراف استاندارد، میانگین رتبه و رتبه‌بندی

مؤلفه‌های مربوط به خدمات کمکی تقویت هویت فرهنگی کاربران

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	انحراف استاندارد	میانگین رتبه	رتبه‌بندی مؤلفه
آگاهی‌رسانی	۳/۶۱	۱/۰۷	۰/۰۵۴	۲/۳۰	چهارم
آموزش و فراگیری	۳/۸۱	۰/۹۲	۰/۰۴۶	۲/۵۵	دوم
ایجاد زمینه مناسب برای مطالعه و تبادل اطلاعات (شامل فضای کتابخانه، منابع اطلاعاتی و امکانات)	۴/۰۶	۰/۹۲	۰/۰۴۶	۲/۸۲	اول
تشویق مردم به مطالعه	۳/۵۹	۱/۲۵	۰/۰۶۳	۲/۳۳	سوم

براساس جدول (۱) در خصوص میانگین متغیرهای آگاهی‌رسانی، آموزش و فراگیری، ایجاد زمینه مناسب برای مطالعه و تبادل اطلاعات و تشویق مردم به مطالعه به ترتیب برابر با ۳/۶۱، ۳/۸۱، ۴/۰۶ و ۳/۵۹ است.

جدول ۲. آزمون فریدمن برای مقایسه میان میانگین خدمات کتابخانه‌های عمومی مشهد که باعث تقویت هویت فرهنگی کاربران می‌شود

حجم نمونه	۴۰۰
کالسکور	۶۶/۰۵۲
درجه آزادی	۳
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰

با توجه به قضیه حد مرکزی میانگین نمونه دارای توزیع نرمال است؛ زیرا حجم نمونه بیشتر از ۲۵ نفر است، با استفاده از آزمون یک نمونه‌ای T به اثرگذاری میزان هریک از مؤلفه‌ها با عدد ۳ می‌پردازیم اگر فرض برابری میانگین با عدد ۳ رد شود، در صورتی که مقدار میانگین بیشتر از ۳ باشد می‌توان گفت به‌طور متوسط مؤلفه در سطح زیاد است در صورتی که میانگین کمتر از ۳ باشد می‌توان گفت به‌طور متوسط مؤلفه در سطح کم است و در صورتی که فرض صفر رد نشود می‌توان گفت که میزان مؤلفه با مقدار متوسط آن یعنی ۳ برابر است.

براساس جدول (۱) و (۲) در خصوص نتایج آزمون برابری میانگین متغیرها دارای مقدار کالسکور ۶۶/۰۵۲ و مقدار احتمال مربوط به بررسی معنی‌داری آن برابر ۰/۰۰۰ است که از ۰/۰۵ کمتر است، بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ فرض صفر آماری مبنی بر برابر بودن میانگین‌ها رد می‌شود، بالاترین میانگین رتبه مربوط به (ایجاد زمینه مناسب برای مطالعه و تبادل اطلاعات) و کم‌ترین میانگین رتبه مربوط به (آگاهی‌رسانی) است.

سؤال دوم: نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران به چه میزان است؟

جدول ۳. آمار توصیفی و آزمون یک نمونه ای T مربوط به مؤلفه نقش

کتابخانه‌های عمومی مشهد در گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران

حجم نمونه	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۴۰۰	۲/۹۹	۰/۹۲	۰/۰۵	-۰/۱۳۶	۳۹۹	۰/۸۹۲

بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ فرض صفر آماری مبنی بر برابر بودن نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران با مقدار متوسط تأیید می‌شود و با توجه به عدم معنی‌دار بودن آزمون T نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در

براساس جدول (۳) نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران دارای میانگین ۲/۹۹، انحراف معیار ۰/۹۲ و خطای استاندارد میانگین ۰/۰۵ است و مقدار آماره T برابر -۰/۱۳۶ و مقدار احتمال مربوط به بررسی معنی‌داری آن برابر ۰/۸۹۲ است که از ۰/۰۵ بیشتر است،

گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران می‌توان گفت دارای
اثربخشی متوسط بوده و به‌طور متوسط برابر با ۲/۹۹ است.

سؤال سوم: نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در
آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران تا چه اندازه
است؟

جدول ۴. آمار توصیفی و آزمون یک نمونه ای T مربوط به مؤلفه

نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران

حجم نمونه	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۴۰۰	۳/۰۱	۰/۷۹	۰/۰۴	۰/۱۴۹	۳۹۹	۰/۸۸۱

بر این اساس جدول (۴) نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران دارای میانگین ۳/۰۱، انحراف معیار ۰/۷۹ و خطای استاندارد میانگین ۰/۰۴ است. مقدار آماره T برابر ۰/۱۴۹ و مقدار احتمال مربوط به بررسی معنی‌داری آن برابر ۰/۸۸۱ است که از ۰/۰۵ بیشتر است، بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ فرض صفر آماری مبنی بر برابر بودن نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران با مقدار متوسط تأیید می‌شود و با توجه به

عدم معنی‌دار بودن آزمون T نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران می‌توان گفت دارای اثربخشی متوسط بوده و به‌طور متوسط برابر با ۳/۰۱ است.

سؤال چهارم: نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در
گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی کاربران به چه
میزان است؟

جدول ۵. آمار توصیفی و آزمون یک نمونه ای T مربوط به مؤلفه نقش

کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی کاربران

حجم نمونه	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۴۰۰	۲/۹۷	۰/۸۲	۰/۰۴	-۰/۷۹۹	۳۹۹	۰/۴۲۴

براساس جدول (۵) نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی کاربران دارای میانگین ۲/۹۷، انحراف معیار ۰/۸۲ و خطای استاندارد میانگین ۰/۰۴ است. مقدار آماره T برابر -۰/۷۹۹ و مقدار احتمال مربوط به بررسی معنی‌داری آن برابر ۰/۴۲۴ است که از ۰/۰۵ بیشتر است، بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ فرض صفر آماری مبنی بر برابر بودن نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی کاربران با مقدار متوسط تأیید می‌شود و با توجه به عدم معنی‌دار بودن آزمون T نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی کاربران می‌توان گفت دارای اثربخشی متوسط بوده و به‌طور متوسط برابر با ۲/۹۷ است.

سؤال پنجم: اثربخشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی
در تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی
کاربران به چه میزان است؟

جدول ۶. آمار توصیفی و آزمون یک نمونه ای T مربوط به مؤلفه اثربخشی

کتابداران کتابخانه‌های عمومی در تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران

حجم نمونه	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۴۰۰	۲/۸۳	۱/۰۸	۰/۰۵	-۳/۰۶۴	۳۹۹	۰/۰۰۲

فرهنگ اجتماعی کاربران می‌توان گفت دارای اثربخشی پایینی بوده و به‌طور متوسط برابر با ۲/۸۳ است.

سؤال اصلی: نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش فرهنگ اجتماعی، آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی، گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی و تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران به چه میزان است؟

آزمون تی استیودنت برای مقایسه میانگین چهار مؤلفه با مقدار متوسط (در جدول زیر کل سؤالات پرسشنامه به عنوان یک متغیر در نظر گرفته شده است و با استفاده از آزمون یک نمونه‌ای T، با عدد ۳ مقایسه شده است):

جدول ۷. آمار توصیفی و آزمون یک نمونه‌ای T مربوط به مؤلفه‌های نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش فرهنگ اجتماعی،

آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی، گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی و تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران

حجم نمونه	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۴۰۰	۲/۹۵	۰/۸	۰/۰۴	-۱/۲۴۴	۳۹۹	۰/۲۴۱

اجتماعی، آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی، گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی و تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران با مقدار متوسط تأیید می‌شود و با توجه به عدم معنی‌دار بودن آزمون T نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش فرهنگ اجتماعی، آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی، گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی و تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران می‌توان گفت دارای اثربخشی متوسط بوده و به‌طور متوسط برابر با ۲/۹۵ است.

با توجه به جدول (۶) اثربخشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی در تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران دارای میانگین ۲/۸۳، انحراف معیار ۱/۰۸ و خطای استاندارد میانگین ۰/۰۵ است. مقدار آماره T برابر ۳/۰۶۴- و مقدار احتمال مربوط به بررسی معنی‌داری آن برابر ۰/۰۰۲ است که از ۰/۰۵ کمتر است، بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ فرض صفر آماری مبنی بر برابر بودن اثربخشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی در تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران با مقدار متوسط رد می‌شود و با توجه به معنی‌دار بودن آزمون T و همچنین کمتر از ۳ بودن میانگین اثربخشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی در تقویت هویت فرهنگی و توسعه

براساس جدول (۷) نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش فرهنگ اجتماعی، آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی، گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی و تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران دارای میانگین ۲/۹۵، انحراف معیار ۰/۸ و خطای استاندارد میانگین ۰/۰۴ است. مقدار آماره T برابر ۱-۲۴۴- و مقدار احتمال مربوط به بررسی معنی‌داری آن برابر ۰/۲۱۴ است که از ۰/۰۵ بیشتر است، بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ فرض صفر آماری مبنی بر برابر بودن نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش فرهنگ

جدول ۸. میانگین، انحراف معیار، میانگین رتبه و رتبه‌بندی مؤلفه‌های مربوط به گویه‌های نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش فرهنگ

اجتماعی، آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی، گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی و تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه	رتبه‌بندی مؤلفه‌ها
نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران به چه میزان است	۲/۹۹	۰/۹۲	۲/۶۶	اول
نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران تا چه اندازه است	۳/۰۱	۰/۷۹	۲/۵۲	دوم
نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی کاربران به چه میزان است	۲/۹۷	۰/۸۲	۲/۴۶	سوم
اثربخشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی در تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران به چه میزان است	۲/۸۳	۱/۰۸	۲/۳۷	چهارم

آزمون فریدمن برای مقایسه میانگین چهار مؤلفه:

جدول ۹. آزمون فریدمن برای مقایسه میان چهار مؤلفه نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در گسترش فرهنگ اجتماعی، آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی، گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی و تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران

حجم نمونه	۴۰۰
کالسکور	۱۱/۲۰۸
درجه آزادی	۳
سطح معنی‌داری	۰/۰۱۱

فرهنگی رابطه تنگاتنگی دارد اما نوک‌ریزی و نارنجی (۱۳۹۳) و غفاری و علیزاده (۱۳۹۹)، تأثیر کتابخانه‌های عمومی در توسعه هویت فرهنگی از بیشتر حد متوسط می‌دانند. بهرامی‌نیا، ضیایی و مرادی (۱۴۰۱)، تأثیر مؤلفه هویت فرهنگی در توسعه فرهنگی کتابخانه‌های عمومی را مثبت و معنادار خواندند.

طبق یافته‌ها می‌توان این‌گونه اذعان داشت که در طی جریان جهانی شدن، هویت فرهنگی در معرض خطر قرار دارد و کتابخانه‌ها به عنوان یکی از اصلی‌ترین عوامل اثرگذار بر هویت توانسته‌اند در سطح متوسط سبب تقویت هویت فرهنگی شوند. به‌طور کلی در تمام گویه‌های مرتبط با این پرسش، اعضا معتقدند که تأثیر خدمات کتابخانه‌ها بر ارتقای هویت فرهنگی بیش از حد متوسط است. درواقع اثرگذاری این کتابخانه‌ها زمانی مؤثرتر خواهد بود که کتابخانه‌ها به عنوان یکی از نهادهای اجتماعی تأثیرگذار نقاط ضعف و قدرت خود را شناخته و درصدد ارتقا و تقویت کمی و کیفی آن برآیند.

در خصوص این که نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران به چه میزان است، با توجه به نتایج به دست آمده از تحلیل آماری داده‌های مرتبط با نمونه آماری و جدول (۳) می‌توان بیان کرد که میزان اثرگذاری کتابخانه‌های عمومی مشهد در گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران در سطح متوسط است. اگرچه نقش کتابخانه‌های عمومی در گسترش فرهنگ اجتماعی بی‌بدیل است، اما عملکرد فعلی کتابخانه‌ها متوسط است و بازنگری و تدوین برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت در خصوص ارائه خدمات اثربخش برای مدیران جهت عملکرد مطلوب‌تر قابل توجه است. طبق اطلاعات آماری به دست آمده از تحلیل گویه‌های مرتبط با این سؤال پژوهشی، اعضا معتقدند از بین گویه‌های این پرسش، توسعه سطح آگاهی مردم با میانگین ۳/۲۰ بالاترین میزان اثرگذاری را در گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران داشته است. آن‌ها معتقدند نقش کتابخانه‌ها در بهبود رفتارهای مشارکتی، بهبود رفتارهای شهروندی و رفتارهای هم سو با ارزش‌های جامعه با میانگین‌های ۲/۹۹، ۲/۹۳ و ۲/۸۷ در سطح

براساس جدول (۸) و (۹) در خصوص نتایج آزمون برابری میانگین متغیرها دارای مقدار کالسکور ۱۱/۲۰۸ و مقدار احتمال مربوط به بررسی معنی‌داری آن برابر ۰/۰۱۱ است که از ۰/۰۵ کمتر است، بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ فرض صفر آماری مبنی بر برابر بودن میانگین‌ها رد می‌شود. بیشترین میزان میانگین رتبه مربوط به (نقش کتابخانه‌های عمومی مشهد در گسترش فرهنگ اجتماعی کاربران) و کمترین میزان میانگین رتبه مربوط به (اثربخشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی در تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران) است.

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر تلاش شد نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقای هویت فرهنگی کاربران بررسی شود. در این بخش به هریک از سؤالات مربوط به این پژوهش به صورت جداگانه پاسخ داده خواهد شد.

در خصوص این که کدام یک از خدمات کتابخانه‌های عمومی مشهد سبب تقویت هویت فرهنگی کاربران می‌گردد، با توجه به گویه‌های این پرسش:

آگاهی‌رسانی؛

آموزش و فراگیری؛

ایجاد زمینه مناسب برای مطالعه و تبادل اطلاعات؛

تشویق مردم به مطالعه.

نتایج به دست آمده از تحلیل آماری داده‌های مرتبط با نمونه آماری نشان می‌دهد که تأثیرگذارترین مؤلفه بر هویت فرهنگی که اعضای کتابخانه آن را مورد تأیید خود قرار دادند، ایجاد زمینه مناسب برای مطالعه و تبادل اطلاعات با میانگین ۴/۰۶٪ بود و پس از آن آموزش و فراگیری با ۳/۸۱٪، آگاهی‌رسانی با ۳/۶۱٪، تشویق به مطالعه با میانگین ۳/۵۹٪ به ترتیب بیشترین میزان تأثیرگذاری بر تقویت هویت فرهنگی را دارا هستند.

نتایج حاصل از این سؤال با پژوهش حیدری (۱۳۹۲) و حیدری‌پور (۱۳۹۸) در رابطه با ارتباط کتابخانه و هویت

در توسعه فرهنگی کتابخانه‌های عمومی را دارای تأثیر مثبت و معنادار خواندند.

همان‌طور که گفته شد از جمله نهادهای فرهنگی که سبب افزایش توانایی دسترسی آحاد جامعه به منابع فرهنگی می‌شوند کتابخانه‌های عمومی هستند. آن‌ها قادر هستند با برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی متناسب و هدفمند، زمینه ساز مشارکت هرچه بیشتر اعضا شوند. برای بهبود این امر می‌توان مواردی را پیشنهاد داد که از آن جمله می‌توان به فراهم کردن شرایط و امکانات مناسب برای کتابداران جهت برگزاری کلاس‌های فرهنگی و اجتماعی، تهیه منابع روزآمد و متناسب با نیاز کاربران و اعضا، ایجاد پیوند سازمانی بین کتابخانه‌ها و آموزش و پرورش جهت نهادینه کردن بعضی از عادات فرهنگی و اجتماعی (مانند مطالعه کردن) که نیاز به آموزش و زمان بیشتری دارد و وجود منابع اطلاعاتی در ارتباط با حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی و... اشاره کرد.

در خصوص این‌که نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی کاربران به چه میزان است، نتایج به دست آمده از تحلیل آماری داده‌های مرتبط با نمونه آماری و جدول (۵) می‌توان بیان کرد که میزان اثرگذاری کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی کاربران در سطح متوسط به پایین است. اگرچه نقش کتابخانه‌های عمومی در گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی بسیار پراهمیت است؛ اما عملکرد فعلی کتابخانه‌ها در مشهود نزدیک به سطح متوسط است.

از بین گویه‌های این پرسش پژوهش کمترین میزان امتیاز مربوط به نقش کتابخانه‌ها در تجارت کتاب به عنوان یک کانال ارتباطی مبادلات فرهنگی با میانگین ۲/۷۵ بود. یکی از مؤلفه‌های بسیار مهمی که در این بخش از سؤالات به آن پرداخته شد میحث تهاجم فرهنگی بود که از نظر اعضا، کتابخانه‌ها در این بخش هم در سطح متوسط عمل کردند. شاید یکی از دلایل مهم این امر همگام نبودن کتابخانه‌ها با فناوری‌های جدید باشد؛ زیرا مقابله با تهاجم فرهنگی با بهره‌گیری از روش‌های جدید صورت می‌پذیرد.

در خصوص بهره‌گیری از روش‌های جدید، منظور استفاده از ابزارهای نوین ارتباطی است که می‌تواند نقش هویتی جدید را در جوامع ایجاد کند؛ چرا که شیرکرمی، شریفی دروازه و خدادادی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای تحت عنوان «جامعه ایرانی و چالش‌های سبک زندگی جدید» معتقدند که از منظر صاحب‌نظران پست مدرنیسم آثار فناوری‌های جدید و رسانه‌ها در اجتماع و فرهنگ، به‌ویژه رسانه‌های نسل دوم، شامل

متوسط است. نتایج پژوهش حیدری (۱۳۹۲) نشان داد که کتابخانه‌ها تأثیر مثبتی در فرهنگ اجتماعی دارند. در فرایند تحول و دگرگونی فرهنگی - اجتماعی آنچه مستلزم تغییر بیشتری نسبت به سایر موارد است تفکر و ذهنیت جامعه است، در واقع کتابخانه‌ها بستر ساز این تحولات هستند و می‌توان این‌گونه عنوان کرد که کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان یکی از نهادهای فرهنگی - اجتماعی در راستای خدمت‌رسانی به عموم جامعه، برای رشد فردی و اجتماعی آنان شکل گرفته‌اند. با توجه به نتیجه‌گیری از این بخش پژوهش، کتابخانه‌ها می‌توانند با افزایش دسترسی افراد جامعه به منابع فرهنگی موجود و همچنین ایجاد و برنامه‌ریزی برنامه‌هایی که در راستای تقویت فرهنگ باشد سبب همکاری بیشتر اعضا شوند و در نتیجه تقویت و اشاعه فرهنگ اجتماعی را رقم زنند. ازجمله نیازهای مهم و اولیه این امر تجهیز کتابخانه‌ها به منابع مختلف و متنوع و همچنین عرضه برنامه‌های فرهنگی که همگام با تحولات باشد.

در خصوص این‌که نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران به چه اندازه است، نتایج به دست آمده از تحلیل آماری داده‌های مرتبط با نمونه آماری و جدول (۴) می‌توان بیان کرد که میزان اثرگذاری کتابخانه‌های عمومی مشهود در آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی کاربران برابر با میزان متوسط است. این بدین معنی است که عملکرد کتابخانه‌های مشهود بالاتر از سطح متوسط نیست. اگرچه نقش کتابخانه‌های عمومی در آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی بسیار پراهمیت است؛ اما عملکرد فعلی کتابخانه‌ها نیازمند بازنگری و تدوین برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت در خصوص ارائه آموزش‌های فرهنگی و اجتماعی مرتبط و به‌رواست.

از بین گویه‌های این پرسش، اثربخشی کتابخانه‌های عمومی در تسهیل رابطه اعضا با کتاب و کتابخانه با میانگین ۳/۲۶ دارای بیشترین میزان امتیاز و کمترین مقدار را تأثیر کتابخانه‌ها در آموزش ارزش‌های اسلامی به مردم با میانگین ۲/۵۴ دارا است.

یافته‌های این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش حیدری (۱۳۹۲) و همچنین پژوهش حیدری‌پور (۱۳۹۸) و نتایج پژوهش راهبردهای شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد (۲۰۰۳) در باب توسعه آموزش‌های فرهنگی منطبق است، اما غفاری و علیزاده (۱۳۹۹) و نوکاریزی و نارمنجی (۱۳۹۶) این نقش را پایین‌تر از حد متوسط دانستند، بهرامی‌نیا، ضیایی و مرادی (۱۴۰۱) نیز تأثیر مؤلفه آموزش‌های فرهنگی

است تا کتابداران با توجه به اینکه یکی از مسئولان ارائه اطلاعات صحیح و آموزش‌های اجتماعی، علمی و فرهنگی و... هستند، با توجه به امکانات و قابلیت‌هایی که دارا هستند و همچنین استفاده از تجهیزات و خدمات جدید، آموزش‌های نوین و بهره‌گیری از خلاقیت در این امر، بیشترین میزان اثربخشی در این حوزه را داشته باشند.

نتایج محاسبه شده حاصل از نرم‌افزار SPSS و جداول (۷) و (۸)، بیانگر آن است که میزان اثربخشی کتابخانه‌های عمومی مشهد در ارتقای هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران برابر با سطح متوسط است. به بیان دیگر عملکرد کتابخانه‌های مشهد بالاتر از سطح متوسط نیست. جایگاه کتابخانه‌های عمومی را در این حوزه نمی‌توان انکار کرد؛ اما عملکرد فعلی این کتابخانه‌ها با توجه به نتایج پژوهش متوسط است. برای محقق شدن هریک از ابعاد توسعه و در هر سطحی از آن، به برنامه‌ریزی دقیق و اجرای هدف‌مند و منظم احتیاج است. از این‌رو جهت انجام برنامه‌های گوناگون فرهنگی، اجتماعی و... نیازمند گردآوری راهکارهای توسعه، بازبینی و بینش نسبت به کمبودها، نقاط قوت و همچنین توفیق در برنامه‌ریزی و طرح‌های اجرایی الزامی است. مبحث توسعه و توسعه فرهنگی از مفاهیم حائز اهمیت در برنامه‌ریزی‌های ملی هستند که در دوره‌های اخیر از توجه ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند در واقع رسیدن به توسعه و تکامل بدون وجود توسعه و تکامل فرهنگی امکان‌پذیر نیست.

کتابخانه‌ها به منظور ارتقای هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران لازم است تا با توجه به اثربخشی و اهمیت بسیار بالای متغیرهای آموزش و فراگیری، آگاهی‌رسانی و تشویق به مطالعه، امکانات و منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ها و قابلیت‌هایشان از طریق تجهیزات و خدمات جدید و آموزش به کتابداران، کتابخانه را به محیطی مبدل سازند که برنامه‌های مرتبط با ارتقای هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی را برنامه‌ریزی، مدیریت و به خوبی اجرا نمایند و از اثربخشی آن‌ها در جامعه اطمینان حاصل نمایند در این صورت توسعه این کتابخانه‌ها سبب پیشرفت توسعه فرهنگی می‌شود و بدین صورت قادر خواهیم بود کتابخانه‌های ایران را در بین کشورهای موفق در توسعه هویت فرهنگی و تأثیرگذار در فرهنگ اجتماعی اعضا رؤیت کنیم. برای محقق‌پذیری تمامی این موارد نیازمند به حضور کتابدارانی توانمند هستیم، مورد انتظار است تا نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور به‌عنوان سرپرست این امور، با تلاش بیشتری کتابداران را سهیم کند.

اینترنت، ماهواره و ابزارهای دیجیتال، دگرگونی گسترده‌ای در فرهنگ، هویت فرهنگی و روش‌های جدید ساخته شدن هویت‌ها داشته است. ازجمله دلایل دیگر می‌توان به عدم راهبرد در این زمینه اشاره کرد، بدین منظور کتابخانه‌ها می‌توانند کارگاه‌ها و جلساتی با محوریت شناخت و مقابله با تهاجم فرهنگی برگزار نمایند. حیدری (۱۳۹۲) در پژوهش خود که در راستا و محوریت این پژوهش بود، دریافت که در بیشتر گویش‌ها، نقش کتابخانه‌های عمومی در گسترش مبادلات فرهنگی کمتر از میزان متوسط است؛ اما حیدری‌پور (۱۳۹۸) و نوکاربیزی و نارمنجی (۱۳۹۳) میزان مبادلات فرهنگی در این کتابخانه‌ها را بیش از حد متوسط دانستند.

در خصوص این‌که اثربخشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی مشهد در تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی کاربران به چه میزان است، نتایج محاسبه شده حاصل از تحلیل داده‌ها و جدول (۶)، بیانگر آن است که با توجه به وضعیت فعلی می‌توان بیان کرد که میزان اثربخشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی مشهد در تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی در سطح پایین است. به بیان دیگر عملکرد کتابداران کتابخانه‌های مشهد بالاتر از سطح متوسط نیست. اگرچه نقش کتابداران کتابخانه‌های عمومی در تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی بسیار پراهمیت است؛ اما عملکرد فعلی کتابداران این کتابخانه‌ها ضعیف است. متأسفانه، با وجود اهمیت این موضوع در شکل‌گیری هویت فرهنگی افراد و نقش اثرگذار کتابداران در این حوزه، در پژوهش‌های داخلی به این مهم بسیار کم پرداخته شده و مغفول واقع شده است. در پژوهش حیدری‌پور (۱۴۰۱) در مبحث هویت فرهنگی به اثربخشی بسیار بالایی اشاره می‌شود که دلیل آن وجود منابع فرهنگی مرتبط و معرفی این منابع به وسیله کتابداران به اعضا است که این نکته اشاره به تأثیر کتابداران در شکل‌گیری هویت فرهنگی اعضا دارد که با نتیجه پژوهش حاضر یکسان نمی‌باشد.

بهمنی و سیدین (۱۳۹۹) در پژوهش خود کتابداران را به‌عنوان سرمایه‌های اجتماعی معرفی نموده و به نقش‌آفرینی آن‌ها در حوزه مسئولیت اجتماعی اشاره می‌کنند. کتابداران با توجه به دانش فردی و جایگاه اجتماعی خود، می‌توانند به‌عنوان نخبگان فرهنگی اجتماعی، در راستای پاسخگویی به مسئولیت اجتماعی خود نقش آموزشی و پرورشی ایفا کنند و اندوخته‌های خود را به آحاد جامعه منتقل کنند؛ از این‌رو کتابداران در دنیای امروز یکی از موجه‌ترین افراد برای آموزش به شمار می‌روند. به‌منظور تقویت هویت فرهنگی و توسعه فرهنگ اجتماعی لازم

راهکارها

مشارکت با مؤسسات دولتی یا خصوصی محلی یک روش عالی برای کتابخانه است تا خدمات خود را گسترش دهد.

- نتایج نشان داد نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش مبادلات فرهنگی و اجتماعی متوسط است، دسترسی مناسب به کتابخانه‌های عمومی، به عنوان مراکز خدمات فرهنگی و اطلاع رسانی، از لوازم توسعه فرهنگی و اجتماعی است؛ چراکه دسترسی پایدار، به موقع و حتی الامکان رایگان به خدمات کتابخانه‌های عمومی علاوه بر کمک به رشد فکری و بلوغ فرهنگی جامعه می‌تواند از آسیب‌های اجتماعی جلوگیری کند.

- جهت اینکه کتابخانه‌ها در زمینه توسعه فرهنگ اجتماعی به پیشرفت‌های بیشتری دست پیدا کنند توصیه می‌شود، هماهنگی و همکاری بیشتری در بین سازمان‌های آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها، کتابخانه‌ها و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی شکل گیرد.

با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌شود:

- از آنجایی که اثربخشی متغیر آموزش و فراگیری با میزان تأثیرگذاری متوسط در تقویت هویت فرهنگی در این پژوهش تأیید شده است و از طرف دیگر عملکرد کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد متوسط دیده شده است، پیشنهاد می‌شود با توجه به تغییرات سریع دنیای آموزش و پرورش ابتدا نیازهای اساسی جامعه نیازسنجی شده و با توجه فناوری‌های مبتنی بر اینترنت و اینترنت از شیوه‌های مختلفی برای ارائه آموزش‌های اثربخش استفاده شود.

- نتایج نشان داد نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش فرهنگ اجتماعی متوسط است؛ برای بهبود نقش کتابخانه‌های عمومی مشهود در گسترش فرهنگ اجتماعی،

References

- Alenzuela, R. (2021). Cultural Competency of Ni-Vanuatu Librarians: Vanuatu Libraries Contribution to the Nation's Vibrant Cultural Identity. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 70(4), 405-423. <https://doi.org/10.1080/24750158.2021.1992709>
- Amiri, M. R., Ziaei, S., Sharif Moghadam, H., Fayyazi, M. (2019). Designing the effective organizational culture pattern of public libraries in Iran, *Research on Information Scienc & Public Libraries*, 24(95), 501-521. (In Persian)
- ASHNA, H., & ROHANI, M. R. (2011). Iranian's Cultural Identity: from Theoretical Perspective to Principles. *Iranian Journal of Cultural Research*, 3(4 (12)), 157-184. (In Persian)
- Bahmani Chobbasti, A., & Seyedin, M. (2021). The Impact of Librarians' Moral Intelligence on Improving Citizenship Behavior and Its Role in Promoting Library Social Capital, *Rahyافت Journal*, 30(80), 101-114. (In Persian)
- Bahraminia, S., Ziaei, S., & Moradi, M. (2023). Structural Model of Cultural Development in Public Libraries, *Journal of Sciences and Techniques of Information Management*, 8(3), 423-45. (In Persian)
- Baibordi, E., Karimi, A.R. (2015). The Globalization of Culture and Its Effect on Iranian National Identity, *Studies of International Relations Journal*, 7(28), 77-102. (In Persian)
- Bishop, B. W., & Veil, S. R. (2013). Public libraries as post-crisis information hubs. *Public Library Quarterly*, 32(1), 33-45. <https://doi.org/10.1080/01616846.2013.760390>
- Fidelia, E. Oyemike, V., & Josephine, C. (2020). Libraries Participation in Corporate Social Responsibility Activities for Sustainable Development in South Nigeria. *Library Philosophy and Practice* (e-journal). 4143.
- Enem, F. N., Benson, O. V., & Igbokwe, J. C. (2020). Libraries participation in corporate social responsibility activities for sustainable development in south Nigeria. *Library Philosophy and Practice*, 1-18.
- Ghaffari, S., Alizadeh, S. (2021). The role of public libraries of the free zone Maku in the development of the culture of the region, *journal of knowledge studies*, 13(50), 64-75. (In Persian)
- Ghazizadeh, H., & Ehsani, S., (2015). Examining the Relationship Between Coherence, Trust and Social Beliefs with the Use of Adolescents from Libraries. *Library and Information Science Research*, 7(3), 101-114. (In Persian) [10.22067/RIIS.V4I2.34360](https://doi.org/10.22067/RIIS.V4I2.34360)
- Mohsen Nowkarizi, M., Seyyed Mehdi Narmenji, M. (2015). The Role of public libraries in cultural development of Birjand city, *Library and Information Science Research*, 4(2), 233-248. (In Persian) <https://doi.org/10.22067/RIIS.V4I2.34360>
- Salari, M. (2011). The role of library services in sustainable development. *Library and Information Sciences (LIS)*, 5(1), 25-40. (In Persian)

- Schöpfel, J. (2018). Smart Libraries. Infrastructures, 3(4), 43. <https://doi.org/10.3390/infrastructures3040043>
- Seyed Ali Pour, kh.(2020). The Relationship Between Cultural Identity and quality of working life in women-headed households (Case study: Semnan). *Journal of Policing and Social Studies of Women and Family*, 8(1), 269-296. (In Persian)
- Shirkarmi, J., Sharifi, M., & Ghasem Khodadadi, Gh. (2017). GateIranian society and new lifestyle challenges. *New achievements in humanities studies*, 1(1), 45-61. (In Persian)
- Summers, S., & Buchanan, S. (2018). Public libraries as cultural hubs in disadvantaged communities: Developing and fostering cultural competencies and connections. *The library quarterly*, 88(3), 286-302. [DOI:10.1086/697707](https://doi.org/10.1086/697707)
- Tosic, V., & Lazarevic, S. (2010). The role of libraries in the development of cultural tourism with special emphasis to the bibliotheca Alexandrina in Egypt. *UTMS Journal of Economics*, 1(2), 107-114. <https://hdl.handle.net/10419/49176>
- United Nations. Economic and Social Council; United Nations. Economic Commission for Africa (2003-04). The value of library services in development. UN. ECA Committee on Development Information Meeting (3rd: 2003, May 10 - 17: Addis Ababa, Ethiopia). <https://hdl.handle.net/10855/19933>
- Wang, J. (2019). Social Responsibility of Libraries in China under the Current Situation. In *3rd International Conference on Economics, Management Engineering and Education Technology (ICEMEET 2019)* (pp. 576-583).
- حیدری پور، معصومه (۱۳۹۸). بررسی تأثیر کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگی مناطق کمتر توسعه یافته و حاشیه شهری، شهرستان بم. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- حیدری، حسن (۱۳۹۲). بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد در توسعه فرهنگ اجتماعی جامعه. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه امام رضا (ع).
- زره‌ساز، محمد (۱۳۹۱). تبیین پرسش‌ها و چالش‌های مرتبط با تولید سرمایه اجتماعی در کتابخانه‌های عمومی ایران. نشریه الکترونیکی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۴(۱۴-۱۵)، ۱-۱۴.
- اکبریان، مصطفی (۱۳۸۳). اطلاع‌رسانی و تأثیر آن بر هویت فرهنگی. مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۴(۱۵)، ۳۳-۲۵.
- امامی، راضیه؛ حیدری، محمدحسین؛ نوروزی، رضا علی (۱۳۹۰). جایگاه هویت فرهنگی در اهداف نظام آموزشی ایران (با تأکید بر دین). بانوان شیعه، ۸(۲۷)، ۶۱-۹۴.